

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

UYGUR HALK DESTANLARININ TİP VE MOTİF İNCELEMESİ

Hazırlayan
Funda AYDIN

Danışman
Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ

Yüksek Lisans Tezi

Mart 2019
KAYSERİ

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

UYGUR HALK DESTANLARININ TİP VE MOTİF İNCELEMESİ

Hazırlayan
Funda AYDIN

Danışman
Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ

Yüksek Lisans Tezi

Mart 2019
KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

.....

İmza:

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

..... adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

.....

Danışman

.....

Türk Dili Edebiyatı ABD Başkanı

Prof. Dr. ....

KABUL ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Bayram Durubilmaz.. danışmanlığında .....Funda AYDIN..... tarafından hazırlanan
“.....Uygun Halk Desteklenmesinde PA ve Motivasyonel.....
.....” adlı bu çalışma, jürimiz
tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü
.....Pirk Dil ve Edebiyatı..... Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul
edilmiştir.

..15..11..2019
(Tez Savunma Sınav Tarihi Yazılacak)

JÜRİ:

Danışman

..Prof. Dr. Bayram Durubilmaz.....

Üye

..Prof. Dr. Gaffar Melkiyen.....

Üye

..Dr. Öğretmen Nysal Sula Sezer.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 08/04/2019 tarih ve 16..... sayılı kararı
ile onaylanmıştır.

08/04/2019
Prof. Dr. Celaleddin CELİK
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Destanlar, yaratıldıkları toplumların olaylar karşısındaki ortak hayat görüşlerini, inanışlarını, millî şuurlarını, estetik zevklerini, ülkülerini ve manevî dünyalarını öncelikle sözlü ardından yazılı kültürde yansıttıkları edebî ürünlerdir. Uluslaşmanın temellerinden sayılan ve geçmişle geleceğin köprüsü olan destan metinleri bilhassa uzun yıllar baskı ve boyunduruk altında yaşayan milletlerin iç dinamiklerini harekete geçirmiştir. Türk boyları içerisinde varlık gösteren Uygur Türkleri de yüzyıllar süren esaret döneminde hislerini, mücadelelerini ve inançlarını bu yaratmalarla yansıtmışlardır. Uygur Türkleri, atalarından aldıkları ve yaşadıklarından yarattıkları destanları millî bilinçle koruyup gelecek nesillere aktararak yaşatmaya devam etmişlerdir. Bu doğrultuda Türk dünyası kültür sahasına katkı sağlamak amacıyla Uygur Türklerinin mevcut halk destanlarını, destanlardaki kahramanlarını ve motiflerini incelemek faydalı olacaktır.

Tezde Uygur Türklerine ait olduğu tespit edilen 18 Uygur halk destanı ve çeşitlenmeleri olmak üzere toplamda 34 metin değerlendirilmiştir. Ele alınan 18 Uygur destan metninden 16 tanesi TDK tarafından yayımlanan ve *Uygur Halk Destanları I* (İnayet, 2004), *Uygur Halk Destanları II* (İnayet, 2013), *Uygur Halk Destanları III* (Mehmet, 2011) adıyla hazırlanan üç ciltlik eserden temin edilmiştir. Kalan iki destan metninden biri olan Şahzade Nizamettin ve Melike Rena Destanı, *Uygur Halk Destan/Hikâyeleri Üzerinde İncelemeler* (İnayet, 2014) adlı eserden alınmıştır. Yusuf ile Züleyha Destanı ise *Yeni Uygur Türkçesi ile Yazılan 'Yüsüf-Zilayxa' Adlı Eserin Transkripsiyonu, Türkiye Türkçesine Aktarımı ve Dil İncelemesi* adını taşıyan yüksek lisans tezi (Arpacık, 1998) içerisinde yer alan destan metni esas alınarak çalışmaya eklenmiştir.

Zikredilen çalışmaların yanında kahramanlık konulu destanlardan Abdurrahman Han Destanı'nın iki çeşitlenmesi *Abdurrahman Han Destanı* (Özkan, 1989) adlı müstakil eserden, Batur Destanları'nın altı çeşitlenmesi "*Çın Tömür Batur Destanı Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme*" başlıklı yüksek lisans tezinden (Mehmet, 1999), Nozugum Destanı'nın üç çeşitlenmesi ise "*Naziğim Destanının Teşekkül Süreci Üzerine*" adlı makaleden (İnayet, 2005) istifade edilerek çalışmaya dahil edilmiştir. Ayrıca Nozugum ve Seyit Noçi destanlarının birer çeşitlenmesi de *Uygur Halk Destanları II* adını taşıyan eserde mevcuttur.

Aşk konulu destanlar içinde ele alınan Boz Körpeş Kara Köz Ayım Destanı'nın bir çeşitlenmesine “*Kozi Körpeş-Bayan Sulu Destanı Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*” (Aça,1998) adıyla hazırlanan doktora tezinden, Boz Yiğit Destanı'nın bir çeşitlenmesine “*Uygur Halk Edebiyatında Boz Yiğit Destanı (Metin-İnceleme-Dizin)*” (Çatık Karadağ, 2006) ve Hurilika-Hemracan Destanı'nın Hoten çeşitlenmesine ise “*Hurilika-Hemracan Hikâyesi Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma*” (İnayet, 1992) adlı yüksek lisans tezlerinden ulaşılmıştır. Boz Yiğit Destanı ve Hurilika-Hemracan Destanı'nın incelendiği tezlerde destan metinlerinin Uygur Türkçesi ile yazılmış halleri verilmiştir. Bu destan metinleri tarafımızca Türkiye Türkçesine aktarılarak incelenmiştir. Böylelikle Uygurlar arasında can bulan ve günümüzde de hâlâ yaşamaya devam eden 34 anlatı çalışmamızda toplu halde vücut bulmuştur.

Çalışma giriş ve dört bölümden oluşmuştur. Giriş kısmında öncelikle tezin araştırma alanı olan Uygur Türklerinin tarihî ve coğrafi konumu üzerinde durulmuştur. Burada Uygur adı hakkında dilbilim ve anlambilim açısından ileri sürülen görüşlere yer verilmiştir. Ardından Uygurların genel tarihi ve yaşadıkları coğrafyalar üzerinde kısaca durulup Doğu Türkistan nüfusu incelenmiştir.

Giriş kısmında üzerinde durulan bir diğer konu ise destan kavramının tanımı, özellikleri ve Uygur halk destanları üzerinde yaşanan kavramsal çatışmalardır. Destanlarda yer alan tipler; ideal kahraman, karşı güç konumundaki düşman kahraman, ve yardımcı kahramanlar ki bunlar kahramanın eşi/ sevgilisi olan kadın, başta atı olmak üzere ona yardımcı olan diğer hayvanlar ile yol gösteren bilge kahraman şeklinde izah edilir. Hemen ardından çalışmanın son bölümünü içeren motifler üzerinde de genel bir değerlendirme yapılarak destanlar içerisinde motiflerin yeri ve önemi belirlenmiştir. Temelde destanlarda tip ve motiflerin incelendiği çalışmalar; müstakil eserler, tezler ve makaleler olmak üzere üç bölümde verilerek içerikleri ile birlikte zikredilmeye özen gösterilmiştir.

Birinci bölüm “Uygurlarda Destancılık Geleneği” başlığını taşımaktadır. Bu kısımda Uygur destan metinleri ve destancılık geleneği üzerinde durulmuştur. İkinci bölüme hazırlık mahiyetindeki bu bölümde Uygur Türklerinin destan tanımları yer almıştır. Daha önce yapılan destan tasnifleri sunularak tezin rotasını belirleyen ve tarafımızca oluşturulan destan tasnifi ortaya koyulmuştur. Çalışmanın devamında destanların icrası göz önüne alınarak destan anlatıcılarının Uygurlar arasında aldıkları adlar ve destancılık gelenekleri üzerinde durulmuştur. Son olarak Uygur destanları

üzerine yapılan çalışmalar yine bir önceki bölümde olduğu gibi müstakil eserler, tezler ve makaleler olmak üzere üç başlık altında toplanır ve içerikleri ile değerlendirilmiştir.

İkinci bölüm “Uygur Halk Destanlarında Yer Alan Tiplerin Özellikleri” adını taşır. Bu başlık altında ele alınan kahraman tipleri: merkezî tipler, yardımcı tipler ve karşı güç konumundaki düşman tipler olarak üç başlık üzerine konumlandırılır. Merkezî kahraman tipi olayları cereyan ettiren asıl tiptir. Bu tipin yaptığı eylemler ve gösterdiği haller tespit edilerek Uygur halk destanlarındaki başkahramanın özellikleri ortaya çıkarılmaya çalışılır. Yardımcı tipler altında ise kahramanı insan olan tipler ve hayvan olan tipler iki ayrı başlıkta ele alınır. Bu kısımda ayrıntılarıyla kahramanın kimi zaman uğruna ölümü göze aldığı sevgili/ eş konumundaki kimi zaman yolundan alı koyan engelleyici fonksiyondaki kadın tipi ve yol gösteren, yanında olan bilge tipi insan tipler olarak incelenirken at, geyik, köpek, kuşlar yardımcı hayvan tipler olarak incelenir. Son olarak kahramanın karşısında olan ve onu emellerine ulaşmasında engelleyen düşman tipi ele alınır. Her başlık sonunda ele alınan tipin özellikleri maddelenerek Uygur Türkleri’nin destanlarındaki tiplerin özellikleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Böylelikle Türk kahraman kalıbının oluşması için incelenmesi gereken bir Türk boyu olan Uygur Türkleri’nin destan kahramanlarının tipleri sunulmuştur.

Üçüncü bölüm “Uygur Halk Destanlarının ve Çeşitlenmelerinin Epizotları Bakımından İncelenmesi” üzerine kurulmuştur. Birinci bölümdeki destan tasnifine uygun şekilde metinler kahramanlık, aşk ve aşk-kahramanlık olmak üzere üç başlığa ayrılmıştır. Her başlık kendi içinde alfabetik bir sıraya göre ele alınmıştır. Destanlar; kahramanın ailesi, doğumu, ad alması, eğitimi, âşık olması, gurbete çıkması, mücadeleleri, sevgilinin başkasıyla evlendirilmek istenmesi, memlekete dönüşü ve sonuç kısmı olmak üzere temelde on epizota göre incelenmiştir. Çeşitlenmelerdeki benzerlikler ve farklılıklar epizotlara göre tespit edilerek kahramanların tiplerleşme durumları ortaya koyulmuştur.

Dördüncü bölüm “Uygur Halk Destanlarının Motifleri” başlığını taşımaktadır. Burada motifler Stith Thompson’un “*Motif Index of Folk Literature*” adlı çalışmasındaki motif sıralaması göz önüne alınarak numaralandırılmıştır. İncelemeye alınan destan metinlerinin ve çeşitlenmelerinin çokluğu nedeniyle tespit edilen motiflerin sonuna parantez açılarak hangi destan metninden alındığı kısaltmalar kullanılarak verilmiştir. Tespit edilen motiflerin ardından gerekli görülen noktalarda diğer Türk boylarında ve Anadolu’da mevcut olan destan ve halk hikâyelerindeki

benzer motifler de eklenmiştir. Bu durum ikinci ve üçüncü bölümlerde tezin metin merkezli bir bağlamda ele alındığını ayrıntılı bir şekilde göstermiştir.

Sonuç kısmında elde edilen veriler değerlendirilerek çalışmanın temeli olan Uygur destancılık geleneğinin ve destanlarının Türk dünyası kültürü açısından önemi üzerinde durulmuştur. Çalışma boyunca yararlanılan eserler de “Kaynakça” kısmında verilerek araştırma sonlandırılmıştır.

Tezin sonuçlanmasına kadar geçen süreçte beni destekleyen, destan dünyasının uçsuz bucaksız sahası içinde bana güvenerek inancımı, isteğimi göz ardı etmeyen ve hedefe ulaşmamda yardımlarını esirgemeyen, değerli fikirleriyle ilmî dünyayı aydınlatan, yol gösterici bilge tipim, değerli tez danışmanım Prof. Dr. Bayram Durbilmez’e sonsuz şükranlarımı sunarım.

Teşekkürlerin en büyüğü ve en kıymetlisi benimle bu yola çıkan, bana destek veren ve dua eden, maddî-manevî sıkıntılarima derman olan, beni ben yapan, her türlü fedakârlığı gösteren ve her zaman yanımda olarak güçlü olduğumu hissettiren başta babam-annem Ahmet ve Şenay Aydın’a ve tabii ki ailemin diğer üyelerinedir. Aynı hislerle bir an olsun beni yalnız bırakmayan kıymetli dostum Nadide Şahin’e de minnettarlığımı belirtmek isterim.

Funda AYDIN

UYGUR HALK DESTANLARININ TİP VE MOTİF İNCELEMESİ

Funda AYDIN

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mart 2019

Danışman: Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ

ÖZET

Destanlar yaratıldıkları toplumların olaylar karşısındaki ortak hayat görüşlerini, inanışlarını, millî şuurlarını, estetik zevklerini, ülkülerini ve manevî dünyalarını yansıtan metinlerdir. Bu doğrultuda tezin amacı da Türk dünyasında önemli bir boy olan Uygur Türklerinin halk destanlarını ve bu destanların çeşitlenmeleri içerisinde yer alan tipler ile motiflerini tespit etmektir. Böylelikle destan dünyası içerisinde Uygurların destan kahramanlarına ve inanışları açısından motiflere yükledikleri anlamlar ortaya koyulmuş olacaktır. Çalışmada 18 Uygur destanı ve çeşitlenmeleriyle beraber 34 metin karşılaştırmalı olarak ele alınır. Böylelikle bu tez ile Uygur halk destanları toplu olarak değerlendirilme imkanı bulmuş olur.

Tip ve motif araştırması üzerine konumlandırılan çalışmada öncelikle Türk destanları içerisinde yer alan ideal kahraman tipinin ve yardımcı tiplerin temel özellikleri tespit edilir. Akabinde Uygur halk destanlarında yer alan ideal kahraman tipi yanında yardımcı tipler adı altında; kadın tipi, bilge adam tipi, hayvan tipi ve düşman tipi incelenerek ortaya çıkan değerler mukayese edilir. Türk boylarının destanlarındaki benzer ve farklı yönleri belirlenerek tiplerin özellikleri ortaya koyulur. Destan metinlerinin hepsini tez içerisine dahil etmek mümkün olmadığı için epizotları verilerek kahramanların maceraları ayrıntılı şekilde sunulur. Ayrıca destanların temel yapı taşı sayılan motifler de tespit edilerek Türk dünyasındaki benzer örnekleriyle bir arada verilir.

Yapılan tespitler ve değerlendirmeler sonucunda; Uygur halk destanlarının şekil ve hacim itibariyle halk hikâyesi formatına yaklaştıkları görülse de muhteva olarak tiplerin özelliklerinden ve bünyelerinde taşıdıkları motiflerden hareketle Türk destancılık geleneğinin bir kolu olarak Uygurların kendilerine özgü bir destan geleneği sürdürdükleri anlaşılır.

Anahtar Kelimeler: Uygur Halk Destanları, Destan, Çeşitlenme, Kahraman, Tip, Motif

THE RESEARCH ON TYPE AND MOTIVE OF UIGHUR FOLK EPIC

Funda AYDIN

Erciyes University, Social Sciences Institute, Master Program Thesis, March 2019

Supervisor: Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ

ABSTRACT

Epic is a literary genre that reflects the common views towards the incidents, beliefs, national conscience, aesthetic intellections, aims and morals of a society in which they are created. Accordingly, the aim of this thesis is to detect the folk epic and the type and motives which belongs to the variation of the genre, created in Uighur Turks, which are an important clan of Turks. In this way, in the World of Epics, the meaning that is attributed by uighurs to epic heroes and the motives, in terms of their beliefs, will be revealed. In the study, 18 Uighur epics and along with their variations, 34 texts are embraced comparatively. Thus, with this thesis, Uighur Folk Epics finds an opportunity to be evaluated collectively.

In the study, which is focused on the type and motive research, the general characteristics of ideal heroic type and subsidiary heroic type are identified primarily. Afterwards, apart from ideal heroic type which takes part in uighur epic, by means of investigating the “woman type, wise-man type, animal type and antagonist type, which are under the name of the subsidiary heroic type, results are compared. By comparing and contrasting the relationship between Turkish Folk Epic, the characteristics of the types are exhibited. Since it is impossible to include all the epic texts into the thesis, the adventures of heroes are presented in detail by giving the episodes. Moreover, through detecting the motives, which are regarded as the main infrastructure of the epic, it is given with the counterparts in the Turkish Epic World.

As a result of detections and evaluations; even if Uighur Epic types are seen as a kind of closer to the folk literature, content-wise, looking at the characteristics of types and the meanings that motives are representing, as a part of Turkish Epic Worlds, Uighurs have an Epic type which is unique to them.

Key Words: Uighur Folk Epics, Epic, Variation, Hero, Type, Motives

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI	ii
ONAY:	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR	xv

GİRİŞ

ARAŞTIRMA ALANININ TARİHİ VE COĞRAFİ KONUMU

1.1.Uygur Adı Hakkında.....	1
1.2. Uygur Türklerinin Tarihi ve Yaşadıkları Coğrafyalar	3
1.3. Uygur Türklerinin Bugünkü Nüfusu.....	7
2. ARAŞTIRMA KONUSUNUN ÖZELLİKLERİ.....	9
2.1.Destanın Özellikleri ve Uygur Halk Destanları	9
2.2. Destan Tipleri ve Motifleri.....	16
2.3.Tip ve Motif Üzerine Yapılmış Çalışmalar.....	29
2.3.1. Müstakil Eserler	29
2.3.3. Makaleler/ Tebliğler.....	34

BİRİNCİ BÖLÜM

UYGURLARDA DESTANCILIK GELENEKLERİ

1.Uygur Türklerinde Destan.....	38
1.1. Kahramanlık Konulu Destanlar.....	40
1.2. Aşk Konulu Destanlar	42
1.3. Aşk ve Kahramanlık Konulu Destanlar	45
2.Uygur Türklerinin Destancılık Geleneği.....	45
3.Destan Anlatıcıları İçin Kullanılan Kavramlar	47
3.1. Meddah.....	48
3.2. Destancı.....	49
3.3. Koşakçı.....	49

3.4. Elnağmeci.....	49
3.5. Kıssahan.....	49
3.6. Makamçı.....	49
4.Uygur Halk Destanları Üzerine Türkiye’de Yapılan Çalışmalar.....	50
4.1. Müstakil Eserler.....	50
4.2. Tezler.....	51
4.3. Makaleler\Tebliğler.....	55

İKİNCİ BÖLÜM

UYGUR HALK DESTANLARINDA YER ALAN TIPLERİN ÖZELLİKLERİ

1.Merkezî Kahraman Tipi.....	60
1.1.Alp Tipi.....	60
1.1.1.Abdurrahman Han:.....	60
1.1.2.Çın Tömür.....	64
1.1.3.Göroğlu.....	70
1.1.4.Nozugum.....	76
1.1.5.Seyit Noçi.....	80
1.1.6.Gülendem.....	86
1.2.Âşık Tipi.....	88
1.2.1.Boz Yiğit.....	88
1.2.2.Boz Körpeş.....	91
1.2.3.Garip.....	95
1.2.4.Hemracan.....	98
1.2.5.Kamerşah.....	102
1.2.6.Bülbül.....	106
1.2.7.Senuber.....	107
1.2.8.Şah Adilhan.....	110
1.2.9.Şehzade Behram.....	114
1.2.10.Şehzade Nizamettin.....	116
1.2.11.Tahir.....	118
1.2.12.Yusuf.....	121
2.Yardımcı Kahraman Tipleri.....	123
2.1. İnsan Olan Kahraman Tipler.....	124

2.1.1. Kadın Tipi	124
2.1.1.1. Olağan Kadın Tipleri.....	125
2.1.1.1.1. İdeal Eş ve Anne Tipi.....	125
2.1.1.1.2. İdeal Sevgili Tipi.....	128
2.1.1.1.3. Alp Kadın Tipi	137
2.1.1.1.4. Düşman Kadın Tipi.....	141
2.1.1.1.4.1. Cariye-Hizmetkâr	142
2.1.1.1.4.2. Kocakarı	142
2.1.1.1.4.3. Zalim Kadın Akraba.....	145
2.1.1.2. Olağanüstü Kadın Tipi	146
2.1.1.2.1. Cadı Kadın	146
2.1.1.2.2. Falcı Kadın	150
2.1.1.2.3. Peri	150
2.1.2. Bilge Tipi	156
2.2. Hayvan Olan Kahraman Tipler	167
3. Karşı Güç Konumundaki Kahraman Tipi	187
3.1. Olağan Düşman Tipi	189
3.1.1. Aile İçinde Yer Alan Düşman.....	190
3.1.2. Yurdun Dışında Yer Alan Düşman	198
3.1.3. Rakip	206
3.1.4. Cariye- Hizmetkâr.....	209
3.2. Olağanüstü Düşman Tipi	210
3.2.1. Cadı	211
3.2.1.1. Yalmavuz/ Yelmenüs.....	212
3.2.2. Rakip	215
3.2.3. Yakın Akraba	216

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYGUR HALK DESTANLARI VE ÇEŞİTLENMELERİNİN EPİZOTLARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

1. KAHRAMANLIK KONULU DESTANLAR	219
1.1. Kahramanların Ailesi	219
1.2. Kahramanların Doğumu.....	229

1.3.Kahramanlara Ad Verilmesi	237
1.4.Kahramanların Eğitimi.....	242
1.5.Kahramanların Sevgili ile Karşılaşması (Âşık Olması).....	247
1.6.Kahramanların Gurbete Çıkması.....	252
1.7.Kahramanların Mücadeleleri.....	267
1.8.Sevgilinin Başkasıyla Evlendirilmek İstenmesi.....	291
1.9.Kahramanların Memlekete Dönüşü	294
1.10.Sonuç.....	304
2.AŞK KONULU DESTANLAR:	313
2.1.Kahramanların Ailesi	313
2.2. Kahramanların Doğumu.....	321
2.3.Kahramanlara Ad Verilmesi	328
2.4.Kahramanların Eğitimi.....	333
2.5.Kahramanların Sevgili ile Karşılaşması (Âşık Olması).....	339
2.6.Kahramanların Gurbete Çıkması.....	350
2.7.Kahramanların Mücadeleleri.....	362
2.8.Sevgilinin Başkasıyla Evlendirilmek İstenmesi.....	390
2.9.Kahramanın Memleketine Dönüşü	399
2.10.Sonuç.....	410
3.KAHRAMANLIK VE AŞK KONULU DESTANLAR	419
3.1. Kahramanın Ailesi	419
3.2.Kahramanın Doğumu	420
3.3.Kahramana Ad Verilmesi.....	420
3.4. Kahramanın Eğitimi	420
3.5.Kahramanın Sevgili ile Karşılaşması (Âşık Olması).....	421
3.6.Kahramanın Gurbete Çıkması.....	421
3.7.Kahramanın Mücadeleleri	423
3.8.Sevgilinin Başkası ile Evlendirilmek İstenmesi.....	424
3.9.Kahramanın Memlekete Dönüşü	424
3.10. Sonuç.....	425

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UYGUR HALK DESTANLARININ MOTİFLERİ

A.MİTOLOJİK MOTİFLER	428
B. HAYVANLAR.....	435
C. YASAK	446
D.SİHİR	452
E.ÖLÜM	461
F.HARİKULADELİKLER.....	463
F... Olağanüstü Taş	481
G.DEVLER.....	481
H.İMTİHANLAR	488
J.AKILLILAR VE APTALLAR.....	498
K.ALDATMALAR.....	503
L.KADERİN TERS DÖNMESİ	515
M.GELECEĞİN TAYİNİ.....	517
N.ŞANS VE KADER	529
P.CEMİYET HAYATI	539
Q.MÜKÂFATLAR VE CEZALAR	556
R.ESİRLER VE KAÇAKLAR	562
S.ANORMAL ZULÜMLER	569
T.EVLİLİK.....	573
U. HAYATIN TABİATI.....	590
V.DİN.....	590
X.KARAKTER ÖZELLİKLERİ	608
Y.MİZAH.....	608
Z. MUHTELİF MOTİF GRUPLARI.....	608
SONUÇ.....	637
KAYNAKÇA	639
ÖZGEÇMİŞ.....	650

KAYNAKÇA

- Abudukelimi Bumairimu, *Uygur Türklerinin Dinî İnanışları*, AÜ SBE YLT: Ankara, 2006.
- Aça, Mehmet, *Kozı Körpeş Bayan Sulu Destanı Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, SÜ SBE DKT: Konya, 1998.
- _____, “Türk Kahramanlık Destanlarında İç Mücadele ve Yakın Akrabaları Tarafından İhanete Uğrayan Kahraman”, *Millî Folklor*, Yıl: 11 (Kış), S. 44, 18-23, 1999a
- _____, “Tufan’ın Kuşları ve Kozı Körpeş-Bayan Sulu Destanındaki Bazı Kuşlar”, *Millî Folklor*, Yıl: 10 (Yaz), S.42, 53-57, Ankara, 1999b.
- _____, “Türk Destancılık Geleneğine Bütüncül Yaklaşabilme ve Alp Kavramı Üzerine Bazı Yeni Yaklaşım Denemeleri”, *Millî Folklor*, Yıl: 12 (Kış), S. 48, 5-17, 2000a.
- _____, “Köne Epos (Arkaik Destan) Kavramı ve Türk Halk Hikâyelerindeki “Âşıklara Mahsus Evlilik” Konusunun Kaynaklardan “Alplara Mahsus Evlilik””, *Millî Folklor*, Yıl: 12 (Güz), S. 47, 11-21, 2000b.
- _____, “Şamanlığa Geçişteki Ölüp Dirilme Ritüelinden Türk Destanlarındaki Ölüp Dirilmeye”, *Millî Folklor*, Yıl: 14, (Yaz), S. 54, 43-51, Ankara, 2000c.
- _____, “Kültür Medeniyet Kahramanları ve Türk Müzik Aletlerinin Ortaya Çıkışı Hakkında Teşekkür Etmiş Bazı Efsaneler”, *Millî Folklor*, Yıl: 12 (Yaz), S.45, 75-85, 2002.
- Aihemaiti, Munire, *Uygur Halk Destanlarından Şah Adilhan Destanı*, AÜ SBE YLT: Ankara, 2003.
- Alptekin, Ali Berat, *Halk Hikayelerinde Motif Yapısı*, Akçağ Yay.: Ankara, 2016.
- Alptekin, Erkin, *Uygur Türkleri*, Boğaziçi Yay.: İstanbul, 1978.
- Alptekin, İsa Yusuf, *Doğu Türkistan Davası*, Seha Neşriyat: İstanbul, 1992.
- And, Metin, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, Yapı Kredi Yay.: İstanbul, 2018.
- Arıkan, Metin, *Kazak Sözlü Geleneğinde Arkaik Destanların Tipolojik Özellikleri*, EÜ SBE DKT: İzmir, 2003.

- Arpacık, Emine, *Yeni Uygur Türkçesi ile Yazılan 'Yüsuf-Zilayxa' Adlı Eserin Transkripsiyon, Türkiye Türkçesine Aktarımı ve Dil İncelemesi*, MÜ SBE YLT: Muğla, 1998.
- Arat, Reşit Rahmeti, “Şim Tömür Batur”, *Doğu Türkçesi Metinleri*, hzl. Osman Fikri Sertkaya, TKAE Yay.: Ankara, 16-22, 1987.
- Aslan, Ensar, “Dede Korkut Hikâyeleri ile Türk Destan ve Halk Hikâyelerinde Alp-Kız Motifi”, *Folklor ve Edebiyat*, S.4 (Eylül), 20-35, Ankara, 1995.
- Aslan, Namık, “Şekil Değiştirme Motifinin Anlatılarımızdaki Bazı Yansımaları Üzerine”, *Millî Folklor*, Yıl:16 (Kış), S. 64, s. 38, 2004.
- Atnur, Gülhan, “Sibirya’da Bazı Türk Boylarının Destanlarında Halk Hekimliği Uygulamaları”, *Bilig*, S. 55, 51-70, Ankara, 2010.
- Azizi, Seyfettin, *Satuk Buğra Han*, Ocak Yay.: Ankara, 1998.
- Banarlı, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C.I, MEB Yay.: İstanbul: 1998.
- Bang, W, Reşit Rahmeti Arat, *Oğuz Kağan Destanı*, hzl. Muharrem Ergin, Milli Eğitim Basımevi: İstanbul, 1936.
- Bars, Mehmet Emin, “Koroğlu Destanı’nda At, Kadın, Silah”, *Turkish Studies*, S. 3/2 (Bahar), 164-178, 2008.
- _____, “Alp Tipi Kavramı Çerçevesinde Manas”, *Tarih Okulu Dergisi*, S.17, 345-357, 2014.
- _____, https://www.researchgate.net/publication/316963203_TURK_KAHRAMANLIK_DESTANLARINDA_KADIN_TIPLERI (Erişim Tarihi: 28.10.2018)
- _____, “Battal Gazi Destanı’nda Düşman Kahraman Tipi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 12, 264- 270, 2015a.
- _____, “Türk Destan Kahramanı Tipi Bağlamında Battal Gazi Tipi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 36, 7-20, 2015b.
- Başgöz, İlhan, “Dede Korkut Destanında Epitetler”, *Millî Folklor*, S.37, 23-35, Ankara, 1988.
- _____, “Türk Halk Hikâyelerinde Düş Motifi Zinciri”, *Folklor Yazıları*, Adam Yay.: İstanbul, 1986, 39-48.
- Batıslam, H. Dilek, “Divan Şiirinin Mitolojik Kuşları: Hüma, Anka ve Simurg”, *Türk Kültürünü İnceleme Dergisi*, Yıl: 4, S.7, 185-208, 2002.
- Beydili, Celal, *Türk mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*, Yurt Kitap Yay.: Ankara, 2015.

- Boratav, Pertev Naili, *Köroğlu Destanı*, Adam Yay.: İstanbul, 1984.
- Büyükoflaz, Rukiye, *Halk Anlatmalarında Elma Motifi Üzerine Bir Araştırma*, SÜ SBE YLT: Konya, 2004.
- Caferoğlu, Ahmet, “Türk Onomastiğinde At Kültü”, *Türkiyat Mecmuası*, İstanbul, 1953, 201-212.
- Campbell, Joseph, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, çev. Sabri Gürses, İthaki Yay.: İstanbul, 2000.
- Carlyle, Thomas, *Kahramanlar*, çev.: Behzat Tanç, Kutluğ Yay.: İstanbul, 2004.
- Cunbur, Müjgan, “Folklorumuzda Geyik Motifi Üzerine”, *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri I Halk Edebiyatı*, Ankara, 1982, 71-86.
- Çağatay, Saadet, “Türk Halk Edebiyatında Geyiğe Dair Bazı Motifler”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 1988, 153-177.
- Çandarlıoğlu, Gülçin, *Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü (Çin Kaynakları ve Uygur Kitabelerine Göre)*, TDAV Yay.: İstanbul, 2004.
- Çatık Karadağ, H. Şükran, *Uygur Halk Edebiyatında Boz Yiğit Destanı (Metin-İnceleme- Dizin)*, TÜ YLT SBE: Edirne: 2006.
- Çelik, Fatma, *Kazak Destanlarında Kadın Tipolojisi*, UÜ SBE YLT: Uşak, 2016.
- Çetin, İsmet, “Türk Destan Kahramanları ve Köroğlu”, *Millî Folklor*, Yıl:10 (Güz), S.39, 46-52, 1998.
- Çınar, Ali Abbas, “Dede Korkut Destanı’nda At ve At Kültürü”, *Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni*, AKMB Yay.: Ankara, 2000, 97-108.
- _____, “Türk Destanlarında Alp Tipi At”, *Millî Folklor*, Yıl:14 (Kış), S.56, 153-157, 2002.
- Çobanoğlu, Özkul, *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*, Akçağ Yay.: Ankara, 2015.
- Çoruhlu, Yaşar, “Türk Sanatında Görülen Hayvan Figürlerine “Gök ve Yer” Sembolizmi Açısından Bir Bakış”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.87, 17-42, İstanbul, 1993,.
- Dağcı, Kenan-Mustafa Keskin, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/203075> (Erişim Tarihi: 9.10.18)
- Daşdemir, Özkan, *Halk Hikâyesi Olarak Yusuf ile Züleyha*, Fenomen Yay.: Erzurum, 2012.
- Dauliatova, Şahzada, *Çin'in Doğu Türkistan Politikası*, GÜ SBE YLT: Ankara, 2007.

Dundes, Alan, “Motif İndex ve Masal Tip İndeksi: Bir Değerlendirme”, çev. Tolga Çetinkaya, *Millî Folklor*, Yıl:10 (Güz), S.39,130-135, 1998.

Durbilmez, Bayram, *Türk Dünyası Kültürü*, Ötüken Yay.: İstanbul, 2017a.

_____, *Gelenekli Türk Anlatıları*, Ötüken Yay.: İstanbul, 2017b.

Duymaz, Ali, *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma*, FÜ SBE DKT: Elazığ, 1992.

_____, “Oğuz Kağan Destanı’ndan Dede Korkut Kitabı’na Kahramanların Beden Tasvirlerinin Sembolik Anlamları Üzerine Değerlendirmeler”, *Millî Folklor*, Yıl:19 (Kış), S. 76, 50-58, 2002.

Ekici, Metin, *Dede Korkut Hikayeleri Tesiri ile Teşekkül Eden Halk Hikayeleri*, AKMB Yay.: Ankara, 1995.

_____, “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin, Doku, Sosyal Çevre ve Şartlar İlişkisinin Önemi”, *Millî Folklor*, Yıl:10 (Güz), S. 39, 25-34, 1998.

_____, “Anadolu Sahası Köroğlu Anlatmalarında Kadın Tipleri” *Millî Folklor*, Yıl:11 (Kış), S. 39, 10-17, 1999.

_____, “Dede Korkut Kitabı’nda Kadın Tipler”, *Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni*, AKMB Yay.: Ankara, 2000, 123-138.

_____, “Destan Araştırma ve İncelemelerinde Kullanılan Bazı Terimler I.”, *Millî Folklor*, Yıl:14 (Bahar), S. 53, 27-33, 2002a.

_____, “Destan Araştırma ve İncelemelerinde Kullanılan Bazı Terimler Hakkında II”. *Millî Folklor*, Yıl: 14 (Yaz), S. 54, 11-18, Ankara, 2002b.

_____, *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Geleneksel Yay.: Ankara, 2004.

_____, “Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diyakronik) ve Eş Zamanlı (Senkronik) Bir Bakış”, *Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı*, Kanyılmaz Matbaası: İzmir, 2005, 225-229.

Elçin, Şükrü, “Atların Doğuşu ile İlgili Efsaneler”, *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*, Ankara, 1977, 47-51.

_____, *Halk Edebiyatı Araştırmaları*, KTB Yay.: Ankara, 1988a.

_____, “Türklerde Aşık Oyunu ve Bu Oyunla İlgili Âdetler ve Ananeler”, *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*, Ankara, 1988b, 398- 404.

_____, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yay.: Ankara, 2016.